

Д. М. Загорська,
к. е. н., ст. викладач кафедри "Фінанси і кредит",
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Визначено джерела фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Узагальнено множину зовнішніх та внутрішніх джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Розкрито сутність джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, які взаємопов'язані із коштами, наданими небанківськими організаціями. Досліджено статистичні дані щодо підтримки діяльності суб'єктів малого бізнесу за рахунок коштів небанківських організацій.

Identified the sources of financial support of small businesses. Generalized set of external and internal sources of financial support of small businesses. Disclosed the essence of the sources of financial support for small businesses, which are interconnected with the means provided by non-bank institutions. Investigated the statistical data to support the activities of small businesses at the expense of non-bank institutions.

Ключові слова: інвестиції, кредит, лізинг, факторинг, суб'єкт господарювання, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, малий бізнес.

Key words: investments, credit, leasing, factoring, business, financial support, financial resources, small business.

ВСТУП

Діяльність будь-якого суб'єкту господарювання неможлива без її належного фінансового забезпечення. Це пов'язано з тим, що фінансове забезпечення загалом розглядається як цілий комплекс організаційно практичних заходів, спрямованих на своєчасне задоволення фінансових потреб конкретного суб'єкту господарювання. При цьому саме фінансові ресурси є тим ресурсом, який здатен вільно обмінюватися на будь-які інші ресурси, які необхідні суб'єкту господарювання щодо здійснення його господарської діяльності. Водночас з цим особливо гостро це питання постає з погляду ведення діяльності суб'єктів господарювання у сфері малого бізнесу, що визначається сукупністю якісних властивостей ведення малого бізнесу [5; 11]. Відтак розгляд обраного напряму дослідження є актуальним та значимим як у теоретичному, так й практичному аспектах.

АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ГОЛОВНОЇ МЕТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підтвердженням важливості розгляду обраного напряму дослідження слід вважати й ту низку робіт науковців, в яких розглядаються окремі джерела фінансування суб'єктів малого бізнесу. Особливо серед такої множини робіт виділяються ті праці, які торкаються розгляду питань залучення кредитних та інвестиційних ресурсів [2; 3; 6; 15]. Це обумовлено тим, що, з одного боку, саме банківське кредитування виступає одним із провідних джерел зовнішнього залучення ресурсів щодо підтримки здійснення діяльності суб'єктів малого бізнесу, а з іншого — недостатність та обмеженість застосування банківського кредитування для потреб здійснення діяльності суб'єктів малого бізнесу вимагає

впровадження підходів щодо застосування інвестиційних джерел фінансування діяльності суб'єктів господарювання, які задіяні у сфері малого бізнесу.

Проте, попри ґрунтовне висвітлення питань залучення кредитних та інвестиційних ресурсів для підтримки здійснення діяльності суб'єктів малого бізнесу, недостатньо висвітленими є інші джерела фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу та, насамперед, розгляд цілої сукупності можливих джерел залучення фінансових ресурсів, необхідних для підтримки ведення діяльності суб'єктів малого бізнесу.

Тож як головну мету даної роботи варто обрати розгляд різних джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, де в якості окремих завдань розкриття такої мети варто вказати: теоретичне узагальнення джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу та статистичний аналіз даних, які характеризують динаміку залучення коштів щодо підтримки здійснення діяльності суб'єктів малого бізнесу із різних джерел.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи з того, що фінансове забезпечення спрямоване, насамперед, на своєчасне задоволення фінансових потреб конкретного суб'єкту господарювання як ключового джерела фінансових ресурсів, варто визначити власні ресурси такого суб'єкта господарювання. Однак, як вказують різні дослідники, власних ресурсів, як правило, недостатньо для здійснення розширеного відтворювального процесу [1; 10]. При цьому, така недостатність власних ресурсів має особливий прояв з погляду ведення господарської діяльності суб'єктами малого бізнесу, що пов'язано із:

— порівняно обмеженою кількістю наявних ресурсів для ведення господарської діяльності у сфері малого бізнесу відповідно до визначення сутнісного розуміння таких суб'єктів господарювання. Згідно законодавчої бази, суб'єктами малого бізнесу є суб'єкти господарювання з граничною кількістю працюючих (середньооблікова кількість працюючих за звітний (фінансовий) рік не повинна перевищувати 50 осіб) та граничним валовим доходом (валовий дохід за звітний (фінансовий) рік не повинен перевищувати 70 млн гривень) [4];

— відносно невеликою кількістю виробленою продукцією, а відтак незначним обсягом обігових коштів;

— здатністю оволодіти лише локальними сегментами ринку та підвищеною впливовістю до негативних змін в макро- та мікросередовищі ведення малого бізнесу [11].

Тож постає об'єктивна необхідність щодо залучення ресурсів із зовнішніх джерел для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, задіяних у сфері малого бізнесу, запозичення яких знову таки обмежується тими же факторами, що визначають й особливий прояв умов ведення господарської діяльності суб'єктів малого бізнесу. Проте аналіз різних літературних джерел за обраним напрямом дослідження дозволяє стверджувати, що серед ресурсів, які можуть бути залучені щодо здійснення фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання у сфері малого бізнесу, варто виділити:

— кошти міжнародних організацій, які зазвичай здійснюють відповідне фінансування суб'єктів малого бізнесу на конкурсній основі та опосередковано, тобто через уповноважені банки;

— кошти банків, які володіють достатньою кількістю ресурсів для здійснення фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Однак внаслідок підвищених вимог щодо потенційних позичальників та особливостей ведення господарської діяльності суб'єктами малого бізнесу це джерело ресурсів обмежує можливості забезпечення суб'єктів господарювання у сфері малого бізнесу необхідним обсягом ресурсів;

— кошти держави, які також виділяються на конкурсній основі та спрямовуються переважно на підтримку пріоритетних напрямів розвитку у сфері малого бізнесу;

— ресурси ринку цінних паперів, застосування яких обмежується як недостатньою розвиненістю вітчизняного фондового ринку, так й особливостями ведення господарської діяльності суб'єктами малого бізнесу;

— кошти небанківських організацій, де зазвичай виділяють: кредитні спілки, інші кредитні установи, юридичні особи публічного права, лізингові компанії, факторингові та фінансові компанії.

Відтак загалом різні джерела фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу можна подати відповідно до рис. 1 (визначено автором).

Рис. 1. Джерела фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу

Отже, відповідно до поданого на рис. 1 розглянемо статистичні дані щодо характеристик окремих із наведених джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. При цьому, виходячи з того, що такі джерела, як кошти банків та інвестиційні ресурси фондового ринку, є докладно дослідженими іншими науковцями, звернемо увагу на аналіз ресурсів з джерел, які визначаються, насамперед, коштами небанківських організацій. Як було відмічено вище, до таких джерел відносяться кошти:

— кредитних спілок, які згідно до Закону України "Про кредитні спілки" надають кошти, перш за все, учасникам таких об'єднань [7], що дещо визначає обмеженість відповідного джерела ресурсів;

— інших кредитних установ, які відповідно до Закону України "Про державне регулювання ринків фінансових послуг" мають право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик [9];

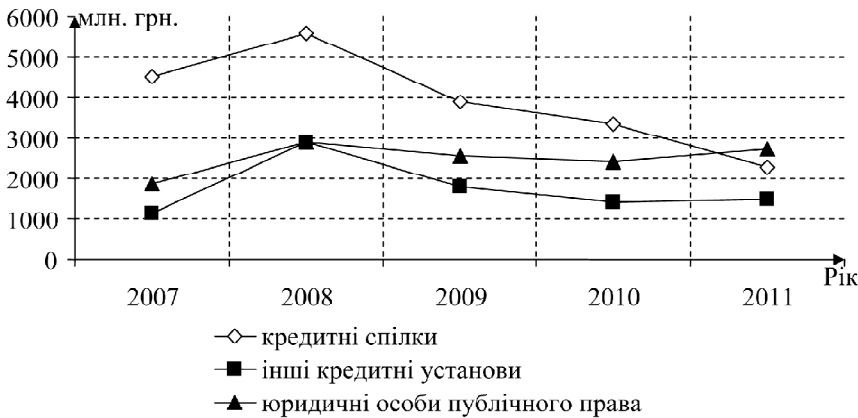
— юридичних осіб публічного права, які створюються розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, й уповноважені надавати фінансові послуги [9];

— лізингових компаній, що надають послуги за рахунок власних та залучених коштів [8];

— факторингових компаній, які надають відповідні послуги з метою розвинення джерел кредитування в якості альтернативи розвитку товарного кредиту [9];

— кошти фінансових компаній у вигляді фінансового кредиту. Зокрема, різновидами фінансових компаній є лізингові та факторингові компанії, але відмінністю фінансового кредиту є те, що він надається виключно за рахунок власних коштів фінансових компаній [8; 9].

Зокрема на рис. 2 наведено динаміку обсягів наданих ресурсів для забезпечення фінансової діяльності

Рис. 2. Обсяги коштів, наданих кредитними спілками, іншими кредитними установами та юридичними особами публічного права (в цілому по Україні)

суб'єктів малого бізнесу у розрізі коштів кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права (побудовано на основі даних [13]).

Як видно з рис. 2, серед означених джерел ресурсів за підсумками досліджуваного періоду часу найбільший обсяг ресурсів для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу було надано кредитними спілками. Однак дане джерело ресурсів для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу поступово втрачає своє значення по відношенню до інших джерел, зокрема наведених на рис. 2. Так найбільший обсяг коштів, наданих кредитними спілками для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, спостерігався за підсумками 2008 року. Надалі характерною є тенденція щодо зниження обсягів ресурсів наданих кредитними спілками для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Так, зокрема, темпи зменшення наданих ресурсів кредитними спілками (до попереднього періоду) за підсумками 2009 року склали приблизно 70%, за підсумками 2010 року — майже 86%, а за підсумками 2011 року — 64% (обчислено за даними рис. 2).

Поряд з цим динаміка ресурсів, наданих в розрізі інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, є дещо іншою. Так, попри те, що після 2008 року (року, коли набули найбільш суттєві прояви впливу останньої світової фінансової кризи на фінансовий сектор вітчизняної економіки) спос-

терігався загальний спад в обсягах наданих ресурсів з різних джерел підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, що наведені на рис. 2, у подальшому варто відмітити, що:

— динаміка наданих обсягів коштів з такого джерела, як ресурси інших кредитних установ дещо стабілізувалася, бо зокрема, за підсумками 2010 року темпи зміни (до попереднього періоду) обсягів наданих коштів склали 78%, то за підсумками 2011 року майже 100% — тобто були незмінними (обчислено за даними рис. 2);

— динаміка наданих обсягів коштів з такого джерела як ресурси юридичних осіб публічного права загалом за підсумками 2009—2011 років мають тенденцію до зростання. Так, за підсумками 2010 року темпи зміни (до попереднього періоду) обсягів наданих коштів склали 95% (тобто, були майже незмінними), а за підсумками 2011 року — 112% та майже дорівнювали у загальному обсязі обсягу наданих ресурсів за підсумками 2008 року.

Тобто, такі джерела ресурсів для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, як кошти інших кредитних установ та кошти юридичних осіб публічного права поступово повертають втрачені позиції після проявів впливу на вітчизняну економіку наслідків останньої світової фінансової кризи.

Водночас з цим більш значимим джерелом ресурсів для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу слід вжити кошти, які отримані за договорами фінансового лізингу. Це визначається як вартісними параметрами діючих договорів фінансового лізингу, так й динамікою загального обсягу діючих договорів фінансового лізингу. Зокрема, на рис. 3 (побудовано на основі даних [14]) відображено динаміку вартості діючих договорів фінансового лізингу на кінець року в цілому по Україні.

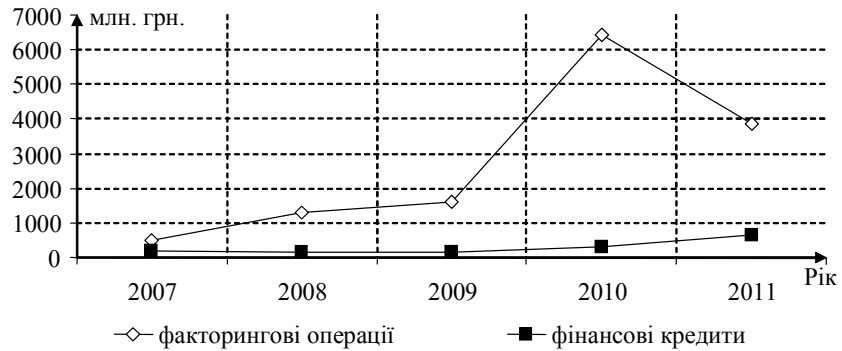
Як видно з даних рис. 3, загальна динаміка вартості діючих договорів фінансового лізингу за підсумками досліджуваного періоду часу є зростаючою, що дозволяє визначити кошти лізингодавців як одного з стабільних джерел залучення ресурсів для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу.

Однак, як вказують статистичні дані, на жаль, кошти лізингодавців використовуються не у всіх галузях економіки, де здійснюють свою діяльність суб'єкти малого бізнесу. Перше місце за питомою вагою вартості договорів займають підприємства транспорту — приблизно 62%, на другому місці із значним відривом йдуть підприємства, які задіяні у сфері ведення сільського господарства — приблизно 15% [14]. Тобто при розгляді джерел з підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу варто враховувати цей факт.

Рис. 3. Вартість діючих договорів фінансового лізингу на кінець року (в цілому по Україні)

Що стосується таких напрямів застосування коштів фінансових компаній для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, які надаються в розрізі факторингових операцій та фінансових кредитів, то варто, насамперед, відмітити незначний їх обсяг порівняно з договорами фінансового лізингу. Так, на рис. 4 (побудовано на основі даних [12]) наведено динаміку наданих коштів суб'єктам малого бізнесу у розрізі факторингових операцій та фінансових кредитів.

Рис. 4. Обсяг факторингових операцій та наданих фінансових кредитів, проведених в Україні фінансовими компаніями

Як видно з даних рис. 4, динаміка обсягів наданих фінансових кредитів фінансовими компаніями України є загалом зростаючою, але недостатньо значимою за обсягами. Поряд з цим динаміка обсягів коштів, наданих у розрізі факторингових операцій загалом, є зростаючою, за винятком підсумку 2011 року, та значно більшою аніж обсяги коштів, наданих за фінансовими кредитами.

Тож, з наведеного вище видно, що в розрізі окремих джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, які визначаються коштами небанківських організацій:

— по-перше, найбільшу питому вагу відіграють кошти лізингодавців;

— по-друге, динаміка виданих коштів з погляду окремих різновидів операцій з їх надання є різною як за темпами зміни, так й за абсолютними обсягами.

Відтак при залученні ресурсів з окремого джерела їх запозичення варто враховувати напрям спрямування таких коштів задля фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу. При цьому таке спрямування повинне узгоджуватися як із наявною динамікою надання коштів конкретним джерелом ресурсів, так й загальним обсягом їх доступності з визначеного джерела.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного у роботі теоретичного аналізу різних джерел залучення ресурсів для фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу, розкрито їх загальну структурну побудову, де зокрема, відокремлено зовнішні та внутрішні джерела ресурсів. Водночас з цим проведено аналіз статистичних даних, які розкривають динаміку та обсяги наданих ресурсів для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу в розрізі джерел, які визначаються коштами небанківських організацій. Показано відмінність досліджуваних джерел між собою, що дозволяє говорити про доцільність залучення ресурсів з окремого джерела відповідно до спрямування запозичених коштів напрямам діяльності окремих суб'єктів малого бізнесу. Тож, як подальший напрям дослідження слід обрати обґрунтування вибору джерел ресурсів для підтримки фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу згідно визначення спрямування запозичених коштів.

Література:

1. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин: монографія / Г.М. Азаренкова. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 328 с.

2. Антонюк О.І. Механізм банківського мікрокредитування малого підприємництва в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О.І. Антонюк. — К.: Університет банківської справи НБУ, 2011. — 20 с.

3. Вікулов В.С. Інноваційна діяльність кредитних організацій / В.С. Вікулов // Фінансовий ринок України. — 2011. — № 5. — С. 3—8.

4. Господарський кодекс України (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

5. Гринюк А. Перспективи розвитку малого бізнесу крізь призму доступності кредитних ресурсів / А. Гринюк // Вісник НБУ. — 2010. — № 1. — С. 52—53.

6. Діба О. Інвестиційне кредитування середнього і малого підприємництва у зарубіжних країнах / О. Діба, О. Домерат // Ринок цінних паперів України. — 2011. — № 3/4. — С. 53—60.

7. Закон України "Про кредитні спілки" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

8. Закон України "Про фінансовий лізинг" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

9. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

10. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / М.І. Крупка. — К.: Національний університет ім. Т. Шевченка, 2003. — 40 с.

11. Майсюра О.М. Сутність та проблеми розвитку малого підприємництва в економіці України / О.М. Майсюра // Економіка і держава. — 2010. — № 2. — С. 61—63.

12. Основні показники діяльності фінансових компаній та лізингодавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/pokaznyki_fk_3_kv_2011.xls

13. Підсумки діяльності кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/ks_2010.pdf

14. Підсумки діяльності лізингодавців. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.leasing.org.ua/files/content/2010-2011_ukr.pdf

15. Черняєва О.І. Кредитування підприємств малого та середнього бізнесу / О.І. Черняєва // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 17. — С. 73—75.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2012 р.